

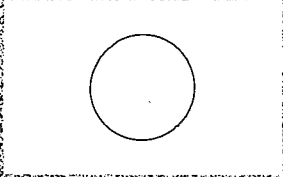

מדיניות הביטחון של יפן

אל"מ אהרן לברן

מי שבתודעתו קיים הדימוי של יפן כמעצמה בקנה מידה עולמי ובוודאי בקנה מידה אזורי של המזרח הרחוק, יתקשה להפוס את המתרחש בפועל בתחום מדיניות הביטחון וההגנה הלאומית ביפן שלאחר מלחמת העולם השנייה. קושי זה יגבר עוד לנוכח הזכרונות של המיליטריזם היפני הנוקשה והקיצוני של אז. יפן נמנית כיום על שלוש מעצמות הענק הכלכליות (יחד עם ארה"ב ומערב גרמניה), ועם זאת היא מוציאה לנכון להוציא על בטחונה והגנתה פחות מאחוז אחד מהתוצר הלאומי הגולמי שלה וצבאה מונה רק כרבע אחוז מאוכלוסייתה. עובדות אלה בלבד דיין כדי להצביע על כבדת הדרך הארוכה שעברה יפן בתחום הביטחון הלאומי בתקופה שלאחר המלחמה. הקטביות הזו שבין היות יפן מעצמת ענק כלכלית מחד גיסא ומעצמה בטחונית מדורגת שניה מאידן גיסא, יש בה כדי לעורר תמיהות וסקרנות.

לקורא הישראלי שנושא הביטחון קרוב לליבו, יוכל להיות עניין בדוגמה היפנית לא רק כמודל מעניין כשלעצמו (מדינה מהשורה העולמית הראשונה שהביטחון הלאומי משחק אצלה תפקיד כה קטן) אלא אולי גם, בהיבט אקטואלי כלשהו, כמקרה של עם שעשה תפנית דראסטית מעיסוק קיצוני בביטחון לעיסוק בכל מאודו באפיקים של שלום, של כלכלה ושל רווחה חברתית.

הרקע וההתפתחות של תפיסות הביטחון ביפן לאחר מלחמת העולם השנייה

תוצאות מלחמת העולם השנייה ובעיקר "בחירתה" של יפן כמטרה להטלת פצצות האטום, תרמו באופן מכריע לטראומה ולתפנית חדה שנעשתה ביפן בתחום מדיניות הביטחון וההגנה הלאומיים. ביטוי מיידי ומובהק לכך ניתן בחוקת יפן משנת 1946, שבסעיף 9 שלה נאמר: "כשאפו בכנות לשלום בינלאומי המבוסס על צדק וסדר, מוותר העם היפני לתמיד על מלחמה כזכות ריבונית של האומה ועל האיום או השימוש בכוח כאמצעי ליישוב חילוקי דעות בינלאומיים. כדי לקיים את האמור לעיל לא יקויימו כוחות יבשה, ים ואוויר וכן פוטנציאל מלחמתי. הזכות לעשיית מלחמה של המדינה אינה מוכרת". החוקה ויתרה, איפוא, מראש ולתמיד על מלחמה ועל השימוש בכוח ליישוב סכסוכים בינלאומיים. ישנם לא מעטים ביפן הטוענים גם כי לפי החוקה אין לקיים צבא,² אך זו אינה דעת הרוב ביפן, ובוודאי לא דעת הצמרת הקובעת. לדעתם, אין החוקה מונעת מיפן את הזכות הטבעית והאינהרנטית של מדינה עצמאית להגנה עצמית ואינה שוללת קיום כוח הגנתי הדרוש לקיום זכות זו של הגנה עצמית ולמימושה.

בפלוגתא זו שדומה כי אין לה כמעט אח ורע, נעוץ שורשה של תפיסת הביטחון היפנית. ואמנם, רק ב-1954, בעיקר בעטייה של מלחמת קוריאה (1950—1953), מתקבל החוק להקמת "סוכנות ההגנה" ולהקמת "כוחות ההגנה העצמית", דהיינו צבא יפן.³ ב-1957 גיבשה מועצת הביטחון הלאומי היפנית והגיחה את הבסיס לתפיסת מדיניות הביטחון הלאומי שעיקריה תופסים עד היום, והם: יעודה של ההגנה הלאומית הוא למנוע תוקפנות

ישירה ובלתי ישירה, ואם זו תתבצע — להדפה. זאת, כדי לקיים את עצמאותה ואת שלומה של יפן המבוססים על עקרונות דמוקרטיים. כדי להשיג יעוד זה ומטרה זו תושתת מדיניות הביטחון היפנית על העקרונות הבאים:

- תמיכה בפעילות האו"ם וקידום שיתוף הפעולה הבינלאומי (ועל-ידי כך תורם תרומה למימוש השלום בעולם).
  - ביסוס הרווחה הציבורית והעמקת אהבת העם למולדתו, כדי להניח את הבסיס הבריא והחיוני לבטחונה של יפן.
  - פיתוח מתמיד של כושר ההגנה היעיל הדרוש לשם הגנה עצמית תוך התחשבות מתאימה במשאבי האומה ובמצב הפנימי השורר בה.
  - טיפול בתוקפנות חיצונית על בסיס ההסדרים הבטחוניים שבין יפן לארה"ב, בכפיפות ליכולתו של האו"ם להרחיב ול-הדוף תוקפנות כזאת.
- ציון דרך נוסף התרחש בשנת 1970, עם פרסום "הספר הלבן" הראשון על הגנת יפן, שהוא ביטוי לתהייה ולויכוח הציבוריים בשאלת הביטחון הלאומי, ובו נקבעו מספר דגשים חשובים:
- רמת הכוח ההגנתי במנחים קונקרטיים אינה יכולה להיות קשוחה ותלויה בהתפתחות המדעית והטכנולוגית ובמצב הענ-ינים הכללי בזמנים נתונים. בכל מקרה לא יהיה ליפן אמצעי לחימה שיוכל להוות איום תוקפני לעמים אחרים, כמו מפציצים ארוכי טווח, נושאות מטוסים וטילים בין יבשתיים.
  - כיוון שכוחות ההגנה מיועדים להגנה עצמית בלבד כנגד תוקפנות ישירה או עקיפה על יפן, לא ניתן לשגר כוחות אלה מעבר לגבולותיה ומחוצה להם.
  - באשר לנשק גרעיני, תקיים יפן את שלושת העקרונות

"האנטי גרעיניים": לא תייצר, לא תחזיק ולא תרשה להכניס לתחומה נשק זה (וזאת על אף שמבחינה תיאורטית וחוקית ניתן היה לקיים נשק גרעיני טאקטי הנופל בתחום ההגדרה של הגנה עצמית ושאינו מאיים על מדינות אחרות).

□ בניין הכוח התגנתי יבוצע בהתאם ליכולת הלאומית ובהתאם למצב הפנימי, אך בכל מקרה יהיה הדבר באיזון הולם עם גושים לאומיים אחרים, כמו רווחה חברתית וחינוך.

מקום מיוחד בתפיסות הביטחון הלאומי היפני תופסים הסדרי הביטחון וההגנה עם ארה"ב. חוזה ביטחון ראשון נחתם ב-1951 עוד בטרם הוקם הצבא, ובהיעדר כוח מגן עצמי. ב-1960 חתמה יפן על החוזה לביטחון ושיתוף פעולה הדדי עם ארה"ב. החוזה קובע בעיקרו כי אם יפן תותקף צבאית, תראה בכך ארה"ב סכנה גם לעצמה ותפעל עם יפן לטיפול במצב, כמו-כן קובע החוזה כי יפן תאפשר לצבא ארה"ב להשתמש במתקניה וב-אדמתה, כדי לתרום לביטחון יפן ולקיים את השלום הבינלאומי ואת הביטחון במזרח הרחוק. החוזה הוארך אוטומטית בשנת 1970 וברור לכל שיפן רואה בו ובמשתמע ממנו גורם רב חשיבות בבטחונה.

נפילת דרום ויאט-נאם בשנת 1975 וגמר התכנית הרביעית של בניין הכוח בשנת 1976 היוו זרז לחיבורו של "הספר הלבן" השני על הגנת יפן שראה אור בשנת 1976. עיקרי התפיסה הבטחונית שבאו לידי ביטוי במסמך זה הם: קיומו של כוח מגן צבאי יפני בהתאם לחוקה, אינו רק ביטוי לרצון האומה להבטיח את שלומה ואת עצמאותה ולא רק כדי להרתיע ולהדוף תוקפנות בשיתוף עם ארה"ב, אלא תורם ליציבות הפוליטית בסביבתה של יפן. לשאלה הבסיסית החוזרת על עצמה בדבר טבעו, הקפו וכושרו של כוח המגן שיהיה ברשות יפן (בהנחה שהמצב הבינלאומי והפנימי ביפן לא ישתנה), התשובה היא כוח כזה שבזמן שלום יש לו כושר מעקב בטחוני ומודיעיני מלא, ובמקביל יש לו היכולת לטפל ביעילות בתוקפנות מוגבלת ובקנה מידה קטן. כן צריך כוח זה בכל עת לתרום לרווחה הפנימית במבצעי הצלה במקרים של אסונות טבע.⁴ לאחר ביצוע החלק הגדול של ארבע תכניות של בניין הכוחות⁵, נראה כי מצב הכוחות הנוכחי והקפם מתקרב לנדרש והתפיסה לעתיד צריכה להתמקד לא בהרחבה, אלא בשיפור היכולת הקיימת ובהעמקתה. יש להבטיח אמינות להסדרי הביטחון עם ארה"ב, כדי להרתיע תוקפנות וכדי שיתפקדו באופן יעיל. במקרה של איום גרעיני, תסתמך יפן על ההרתעה הגרעינית של ארה"ב.

הפרופיל ההגנתי צריך לענות במיוחד על הדברים הבאים:

- כושר לקיים משימות הרתעה ומעקב בשטחה של יפן, היינו כושר לאיסוף מודיעיני.
- כושר תגובה לתוקפנות בלתי ישירה כמו חתרנות פנים בסיוע מבחון, חדירות אוריות לתחומה של יפן וכיו"ב.
- כושר תגובה לתוקפנות צבאית ישירה בהתאם לסוגה והקפה. תוקפנות מוגבלת ובקנה מידה קטן תטופל על-ידי יפן בלבד במלוא יכולתה. מעבר לזה, תצטרך יפן להישען על עזרת ארה"ב.
- כתימוכין לכל אלה צריך להיות ביפן כושר יעיל וקבוע בתחומי התקשורת, תחבורה, אספקה, תחזוקה וכו'.
- על הצבא להיות מאומן בכל עת, ונוסף על משימותיו הצבאיות הישירות, עליו לקיים כושר לבצע משימות הצלה בכל שטחה של יפן בעת הצורך.

לא חלפה שנה, וב-1977 פורסם "ספר לבן" שלישי⁶ על מדיניות הביטחון היפנית, המאמץ ככלל את התפיסה המבוטאת בקודמו מ-1976, אך מתאפיין בראיה יותר קונקרטית וריאליסטית של הסיכונים מבחון והאילוצים מבית, ונותן דגשים משלו להתעצמות ולבניין הצבא.

סיכונים מבחון

מאפיין הניתן להבחנה מיידית והעובר כחוט השני בהתפתחות התפיסות השונות של הביטחון הלאומי ביפן הוא רתיעתה מעי-סוק רציני ומקיף בנושא ההגנה הלאומית, עיסוק שהיה מתבקש כאמור, ולו רק בשל מעמדה ועושרה הכלכלי. את המענה לת-מיהה זו יש לבחון על רקע הסיכונים מבחון והאילוצים מבית המהווים נדבכים מרכזיים בהערכת המצב הבטחוני היפנית. נקודת המוצא בבחינת הסיכונים מבחון היא, שהמעצמות הגדולות אינן רוצות בעימות צבאי ישיר, שיביא לעימות גרעיני, אך אין זה מונע התפרצותם של סכסוכים אזוריים מסוכנים. היפנים מאמינים ששלום ויציבות במזרח הרחוק חיוניים לבט-חונה של ארה"ב, ובשל כך מקיימים האמריקנים נוכחות צבאית באזור, המתבטאת בעיקרה בכוחות ים ואוויר.⁷ ההתעצמות הסובייטית המרשימה (בעיקר בתחום הטילים בים ובאוויר) בעשור האחרון, עודדה אצל היפנים חשש מפני שינויים במאזן הכוחות הבינלאומי והאזורי.

בשל התעצמותה הימית וחדירתה לימים הפתוחים, יש כיום לברה"מ אפשרות לקרוא תגר על כוחותיה של ארה"ב במזרח הרחוק, ומכאן גדל פוטנציאל העימות ביניהן. הופעתה הימית של ברה"מ בימים הפתוחים, גורמת ליפן דאגה מיוחדת בשל הקירבה למצרים שדרכם משייט הצי הסובייטי. לברה"מ במזרח הרחוק יש עתה יכולת הרתעה והתקפה גרעינית, יכולת למנוע שיט בנתיבי ים ויכולת להנחתת כוחות. גם התרגילים הימיים השנתיים של הצי הרוסי סביב מימי יפן התרבו, וכן גדלה פעילות המודיעינית באוויר ובים באזור זה.⁸ עם זאת התעצמותה של ברה"מ במזרח הרחוק⁹ אינה מכוונת רק מול ארה"ב, אלא גם כלפי סין. ואכן, חלק נכבד מכווחתיה פרוס מולה (כרבע מסד"כ היבשה והאוויר שלה). סין, המעצמה הנוספת באזור, מפתחת את כושר ההרתעה הגרעיני ומרבית צבאה פרוס מול ברה"מ¹⁰. למרות עדיפותה הצבאית המספרית של סין על ברה"מ, יש לסובייטים עליונות על הסינים, בשל נחיתותה הכללית של סין ובשל נחיתותה הצבאית הספציפית בים ובאוויר.

על רקע זה ניתן לייחס הפשרת יחסיה של סין עם ארה"ב, במישור הביטחוני קיימות מספר בעיות קונקרטיות המעכירות את יחסי יפן-ברה"מ. הבעיה המרכזית היא שלמרות קיום יחסים דיפלומטיים, טרם נחתם חוזה שלום בין שתי המדינות. החוזה לא נחתם קודם כל משום שברה"מ מסרבת לתחזיר ליפן את האיים בצפון (בארכיפלג הקורילי שתפסה במלחמת העולם השנייה). בעיה נוספת המעכירה את היחסים היא המשא ומתן בין יפן לסין לכריתת חוזה שלום שיכולות להיות לו מגמות אנטי סובייטיות. ועל הכל כמובן, היות יפן בעלת ברית קרובה של ארה"ב.

מקום מיוחד בדאגות הביטחון היפניות תופס הצי הקוריאני שבמהלך ההיסטוריה מילא תפקיד חשוב בבטחונה של יפן. לאחר נפילת דרום ויאט-נאם ב-1975 גברה החרדה להתלקחות מחודשת של הקונפליקט בין שתי הקוריאות, אך עתה נראה

אילוצים ובעיות מבית

בעוד שהסיכונים מבחוץ אינם כאמור חד משמעיים (אם כי זה הגיוני, שמדינה בגודלה של יפן תדחקם לקרן זווית), אין ספק שהאופן בו "קוראת" יפן סיכונים אלה מושפע רבות מאילוצים מבית, והבעיה בתחום זה אינם סיכונים פנים. אמנם מראשית הקמת הצבא ב-1954 נצפו איומים פנימיים על בטחון המדינה והסדר הציבורי בעיקרם מצד השמאל: סוציאליסטים וקומו-ניסטים, שכוחם רב עד היום (הם מונים כשליש מהכוחות הפוליטיים ומהווים אופוזיציה חזקה), אך די היה בכוחה של משטרת יפן היעילה כדי לטפל בסכנה זו (אם בכלל היה בה ממש). הבעיה היותר מהותית, כאמור, היא ביחס לנושא הביטחון הלאומי, שהתפתח מייד לאחר התבוסה, ושקיבל ביטוי יוצא דופן כבר בחוקת 1946, וכן בתפיסות הביטחון בשנים שלאחר מכן.

עד היום מעסיקות את הציבוריות היפנית שאלות כגון: האם על פי החוקה מותר ליפן לקיים צבא, האם היא צריכה בכלל צבא ואם כן, מה צריך להיות גודלו בהתחשב בנתונים רגשיים-פסיכולוגיים (כמו החשש ממיליטריזם חוזר) או בנתונים כלכליים מעשיים ועוד. נושא הביטחון הלאומי, שהוא אלמנטרי בעולם, רחוק מלהיות דבר המקובל מאליו ביפן. ב-1973 פסק בית משפט מחוזי בצפון המדינה בתלונה של תושבים נגד הקמת בסיס טילים נ"מ בסביבתם, כי קיום הצבא נוגד לחוקה. דומה שיפן היא אולי המדינה היחידה בעולם שבית משפט שלה פסק, שצבאה בלתי חוקי. מתמיה גם להיווכח מסקרי דעת הקהל בנושאי ביטחון בשנים האחרונות עד כמה גדול חלקם של היפנים, הרואים עדיין בניכור את קיומו של צבא או המתנייה-סים לפתרון סכסוכים בכוח כדבר מיותר. ביטויים לתופעה זו מצויים בכך, שחיילים יפניים מתקשים להתקבל לאוניברסיטאות ומשנתקבלו, הם נרדפים שם על-ידי חלק מהסטודנטים אף בצורה אלימה, ובכך שבסיסים של חיל-האוויר היפני שתנועת מטוסיהם אינה נוחה לסביבתם האזרחית, סובלים מעוינות סביבה זו.

העוינות מתבטאת לא פעם בהפגנות אלימות ואף מגיעה כאמור לערכאות משפטיות וכיוצא בזה. היחס של חלק גדול מהציבור היפני לצבא אינו יחס של כבוד והערכה. אין פלא שהצבא מתבייש במדיו והמוראל שלו רחוק מלהיות גבוה. ומה שלא פחות חשוב, איררה זו משפיעה על הגיוס לצבא ועל מילוי שורותיו. קשה ביותר באיררה כזו לפתח צבא משמעותי ויעיל. נכון אמנם שרוב הציבור היפני מוכן לקבל קיום צבא אחרים — חשוב הקונסנסוס הלאומי וקונסנסוס זה ביחס לביטחון לאומי רחוק מלהיות קיים.

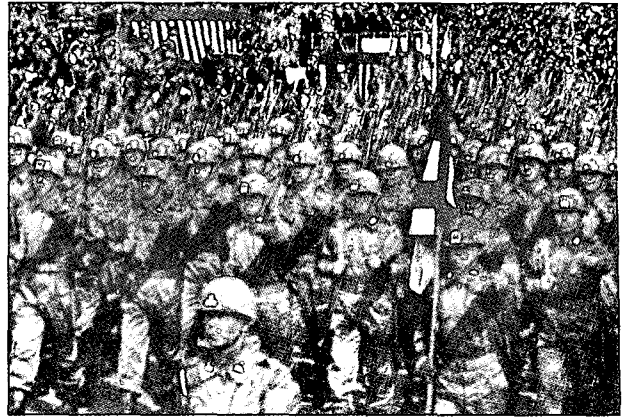
נשאלת השאלה מה פשר תופעות אלה. נראה שמעל לכל נוטים היפנים באופן רגשי לדחות את שאלות הביטחון הלאומי כרי-אקציה לנוראות, שעברו עליהם במלחמת העולם השנייה ולמיליטריזם של שנות ה-30 וה-40, שהציעים אל החורבן. מבחינה פסיכולוגית נוטה כיום יפן להיות להוטה אחר פציפיות. על רקע זה ניתן להוסיף סיבות וגורמים אחרים, שאחד מהם הוא הרגישות הפחותה לסיכונים מבחוץ בשל גורמים גיאוגרפיים, היינו חוסר גבולות יבשתיים. השלום היציב ממנו נהנים היפנים זה למעלה מ-30 שנה, יכול להיחשב כגורם נוסף. אין גם ספק, שהנוכחות הצבאית האמריקנית ביפן, שהחלה עם הכיבוש,

נציגי יפן וסין בעת חתימת הסכם השלום באוגוסט 78 (המאמר נכתב לפני חתימת הסכם זה)

שהמצב מיוצב בשל ענייני של שלוש המעצמות הגדולות בכך. יחסי הכוחות בין שתי הקוריאות מאוזנים בדרך כלל¹¹. הדבר נכון בעיקרו בתחום היבשתי ופחות בתחום האווירי והימי. את המצב מאזנים הכוחות האמריקניים היבשתיים והאוויריים הפרו-סים בדרום קוריאה, הן בשל פריסתם הקדמית על קו הגבול עם הצפון, והן משום שקרוב לוודאי מצויות ברשותם יחידות טילים קרקע-קרקע גרעיניים טקטיים. אין ספק שכוחות אלה ממלאים תפקיד מרכזי בהרתעת הצפון מפלוש שנית לדרום. את היפנים מדאיגה כוונתו של הנשיא קארטר לפנות את כוחות היבשה האמריקניים מדרום קוריאה. נחמה פורתא ימצאו היפנים בכך שהפינוי לא ייעשה לפני שהצבא הדרום קוריאני ישלים את תכנית המודרניזציה וכן סביר, כי כוחות אויריים ו"דגל" אמרי-קני יושארו בדרום קוריאה בכל מקרה.

האיום הפוטנציאלי העיקרי נשקף ליפן מברה"מ וכן מהתלקחות של קונפליקטים פוטנציאליים באיזור שיערערו את השלום והיציבות במזרח הרחוק. במונחים של "מי" (היינו אויבים קונקרטיים), ניתן לומר כי האויב הפוטנציאלי העיקרי ליפן היא בוודאי ברה"מ, אשר לה יכולות להיות המוטיבציה והיכולות בים, באוויר וביבשה לפעול כלפי יפן. עם זאת, ברור ליפנים שהם לא יוכלו להתמודד לבדם נגד ברה"מ, ולו בנשק קונבנציונלי בלבד, ויזדקקו למטריה ההגנתית האמריקנית. הסיכון הסובייטי מנוטרל לא במעט בעימות עם סין (שאותו אינם רואים כצפוי להתלקח. בשל משחק הכוחות הגלובלי). סין עצמה אינה מהווה בעתיד הצפוי איום ליפן הן בשל עימותה עם ברה"מ והן בשל חולשתה הכללית ובעיקר בשל חולשתה הספציפית בים ובאוויר. במונחים של "מה", היינו ממה חוששים היפנים מבחוץ, אפשר להצביע על הסיכונים הבאים: ביבשה, דאגתם הראשונה היא להוקאידו — האי הצפוני והקרוב ביותר לברה"מ. בים מטרידה אותם בעיקר בעיית הצוללות הסובייטיות והצי הסובייטי המשוטט בקרבת מימי יפן ובמקריה. באוויר הם מוטרדים מפעילות הביון העניפה של ברה"מ בקרבת המרחב האווירי שלה ולעיתים תוך הפרתו. כמו-כן חוששים היפנים מהתלקחות ומפעילויות עוינות שונות בסביבת יפן, היכולות להיות בעלות השלכות על בטחונה הישיר של יפן (כמו בקוריאה) או על נתיבי השיט אליה¹², שהם סם החיים שלה. בסיכום ניתן לומר, שהסיכונים והאיומים מבחוץ אמנם אפשריים, אך קשה לתת להם משקל ריאלי בנתונים הקיימים ובעתיד הנראה אם אלה לא ישתנו. זאת ועוד, ככל שהם משמעותיים, כך ברור ליפנים שיכולתם להתמודד עימם לבדם — קטנה.

יכלה לתרום לא מעט להרגשה, שאין צורך לטרור מדי¹³ בתחום הבטחוני, מה גם שברור להם שמול ענקים מבחוץ לא יוכלו להתמודד לבדם.

היפנים מכונים לא בכדי "חיות כלכליות", ואין ספק ששיקולים כלכליים הם עבורם בעלי חשיבות ראשונה במעלה. גם המיליטריזם היפני, שלפני מלחמת העולם השנייה נבע ביסודו מדחפים כלכליים, התלות המוחלטת בחומרי גלם מבחוץ, כשהרקע החברתי-תרבותי משמש רקע נאות להם ואף דחף נוסף. והנה, לאחר המלחמה לא פסקו האילוצים הכלכליים, אלא שקיבלו אפיק מעשי מעודן יותר הן "במלחמה" הכלכלית הישירה¹⁴ והן "במלחמה" העקיפה — היינו בכך שמשקיעים מאמץ מיני-מלי בתחום הביטחון, דבר המאפשר להם תאוצה מירבית להישגים כלכליים, שהם בשבילם העיקר. הפניית משאבים גדולים בתחום הביטחון (כשממילא התכלית הסופית עמומה ויש הרי על מי לסמוך), היתה משבשת את ההתקדמות בכיוון הלאומי העיקרי. אמנם אילי התעשייה וההון מצדדים בהגדלת חלקה של יפן בביטחון, בהבינם את היתרונות שבכך לעצמם, אך הם ערים לקשיים הפוליטיים הפנימיים, ובוודאי גם לכך, שהשוק הבטחוני היפני לא יוכל להיות תחליף לשוק הכלכלי הפנימי, ויצוא אמצעי לחימה הריהו בבחינת טאבו בשלב זה. כן משפיעים השיקולים הכלכליים בכיוון נוסף. אם לא יהיה ליפן הכושר להגן על עצמה, יהיה לה קשה לקיים יחסי מסחר, שהם סם חיים. ניתן אפוא, ל"גייס" בהקשר זה את החוקה, שהיא היא "מבטיחה" לעם גם את הזכות לחיות ללא חשש של מחסור.

בכל מקרה, קשה למצוא מדינה נוספת בה כה כפופים שיקולי ההשקעה בביטחון לשיקולים הכלכליים הדומיננטיים. אין בודקים מה צריך להשקיע בביטחון ולפי זה כמה לנגוס מהעוגה הלאומית, אלא האם ועד כמה יכולה עוגה זו להפריש לביטחון (ובשלב זה ההסכמה הלאומית היא שהשקעה זו לא תעלה על אחוז אחד מהתל"ג). גם ארה"ב מפעילה לאחורונה על יפן לחץ להגדיל את השקעתה ואת תרומתה לביטחון (אם כי לא לחץ רב מדי מטעמים מובנים) והדבר מוסיף ללחצים ולויכוח, אך לא משנה הרבה את התוצאה. השיקולים והגורמים הללו מביאים למצב "אמצעי", שבו אמנם לא ניתן לפזר את הצבא כדרישת מיעוט שמאלני קולני, אך גם אין אפשרות לקיים צבא גדול ורציני כפי שהיה ראוי ליפן. הדרך בה הולכת הצמרת הבטחונית היא בניין כוח שיוכל לטפל ביעילות בתוקפנות קונבנציונאלית בקנה מידה קטן, אולם גם פשרה זו, שניתן לפרשה ולבצע בכיוונים שונים, לא חסרה מחלוקת.

אילוץ אחר המטיל צל רחב קיים בתחום הנשק הגרעיני. מבחינת הפוטנציאל הטכנולוגי אין בעיה ליפן לייצר נשק כזה ונשק טקטי זה היה עשוי לפתור לא מעט בעיות ההגנה, אלא שהוא בבחינת טאבו¹⁵ ושלושת העקרונות האנטי גרעיניים שרירים ועומדים (למרות שכאמור, מבחינה משפטית היו יכונים לים לסווג נשק כזה כנשק להגנה עצמית). ביטוי נוסף לרגישותה של יפן בשל אילוצי פנים ישנו בדפוסי הפיקוח האזרחי על המערכת הבטחונית. המפקדים העליונים של הצבא היפני, ראש הממשלה ומנכ"ל סוכנות ההגנה חייבים להיות לפי החוק אזרחים. הפקודה להניע את הצבא מתייבת אישור הפרלמנט, ועל ראש הממשלה להתייעץ במועצת הביטחון הלאומית, המורכבת גם היא מאזרחים בלבד, על נושאים מרכזיים של ענייני הביטחון. כדי שמועצת הביטחון הלאומית תהיה גוף בעל סמכות וחשיבות, נוספו לה בשנים האחרונות מספר בעלי תפקידים. על חבריה הבסיסיים — ראש הממשלה, שר החוץ, שר האוצר, מנכ"ל סוכנות ההגנה ומנכ"ל הסוכנות לתכנון לאומי נוספו שר המסחר והתעשייה, מנהל הסוכנות לטכנולוגיה ומדע, מנכ"ל הממשלה ויו"ר הוועדה המייעצת לביטחון לאומי. נקבעו גם הנושאים המרכזיים, בהם על ראש הממשלה להתיעץ במועצה, כגון שינויים במבנה היחידות ובארגון, שינויים בעוצמת הכוחות המאושרת, סוגים של טנקים וכמויות שלהם, טילים עיקריים ומטוסים טאקטיים בכוחות היבשה, מספריהם וסוגיהם של המשחתות, הצוללות והמטוסים הטאקטיים בצי, מספר המטוסים הטאקטיים וסוגיהם, מספר הטיילים העיקריים של חיל-האוויר וכן כל ציוד צבאי שחייב תכנית רכש ארוכת טווח המתווה הוצאה גדולה. הפיקוח על הצבא מתבטא גם ביחסים בין הפרלמנט לצבא. נושאים כמו עצמת הצבא, ארגונו ותקציבו חייבים להיקבע בפרלמנט בצורת חוקים והקצבות. כאמור, צריך הצבא לקבל אישור הפרלמנט למבצעי ביטחון ולהתערבות בפעולות שיטור.

אילוצים מבית של יפן בתחום הביטחון הלאומי מצויים בשני מישורים: המישור החומרי כלכלי המישור האמוציונאלי-פוליטי. במישור האמוציונאלי הבעיה מאוד בסיסית — חוסר רצון ותודעה של העם להתנגד לתוקפנות כשתקרה (במקרה הטוב ניתן לומר שאלה נמצאים עתה במצב רדום). פופולריזציה של הצבא, היינו הכרה יותר נרחבת של היפנים עם צבאם ונושאי הביטחון הלאומי הוא נושא בסיסי שיש לשים עליו דגש ומאמץ (כאשר במקומות אחרים הוא מובן כאילו מאליו) בדרך לקונסנסוס¹⁶ על שמירת הקיים ועל אחת כמה וכמה להרחבתו. במקביל מתנהל הויכוח וקיימת הבעיה של שיעור כושר ההגנה המינימאלי הדרוש במגבלות החוקה. מחד גיסא אסור, שהצבא יסכן אי פעם את שכנותיה של יפן, ומאידך גיסא אסור שיפגע במטרות לאומיות אחרות ובשלום הבית. מכאן, הדומיננטיות לצמיחה הכלכלית על פני הביטחון (כשהבעיה להתמודד באינפלציה, האוכלת בכל פה בתקציבים ובתכניות ההתעצמות ובתהמודדות זו נופלים אלה קרבן) ומכאן — היסמכות כמעט מברעת (אם כי אין מודים בכך בפה מלא) בביטחון על ארה"ב, וההיתר לקיום בסיסה ביפן (אם כי אין לקנא במגבלות פעילותם בשל יחסה העוין לעיתים של האוכלוסיה). בהקשר זה לא מעט יפנים, ולא רק מחוגי השמאל העוין לצבא, יכולים לשאול עצמם, אם כך, לשם מה לטרות בכלל אף לכושר הגנה המינימאלי. התשובה שהם, נותנים לעצמם, בצד תשובות אחר-

האחר והקשור לראשון היא הקביעה של הגדלת הייצור העצמי של אמצעי לחימה והרחבת הכושר העצמי במחקר ובפיתוח. בשניהם ניתן למצוא את המימד התפיסתי, שפיתוחו של כוח ההגנה העצמית יהיה תלוי גם בהתפתחות הטכנולוגית-מדעית ולא רק בהתחשב במשאבים הכלכליים, במצב הפנימי וכיוצא בזה.

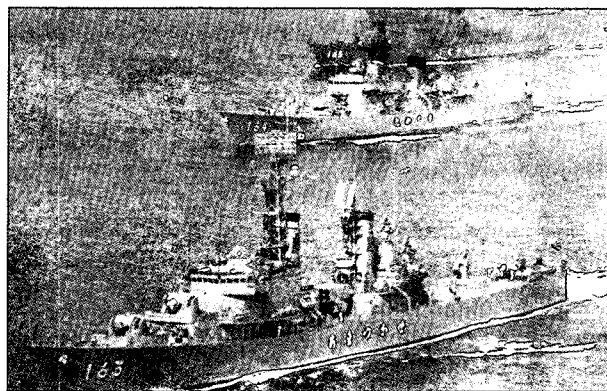
המדיניות הבטחונית העכשווית (שעודכנה ב-1977) מתאפיינת ביתר ריאליות ובדגשים חדים יותר. ראשית, כתוצאה מליבוני הסיכונים מבחוח ועל רקע פעילות הפיוז הסובייטית האינטנסיבית בית לאחרונה סביב ליפן, נקבע שהצבא היפני צריך בזמן שלום לקיים כושר מעקב והרתעה מודיעיניים, ואילו בזמן מלחמה עליו להיות מסוגל לטפל בעילות בתוקפנות מוגבלת בקנה מידה קטן שהוגדרה ככזו ושאינה טומנת בחובה הפרת ריבונות משמעותית והמתבצעת עם מה שיש לאויב בפועל כלומר תוך הפתעה¹⁸. בלשון אחרת, נקבע כי יש לשים דגש על הכושר ההגנתי מנקודת מבט של זמן שלום ופחות לזמן מלחמה, וכן ניתן להגדיר יותר ברור ונכון את יעדי ההתעצמות (היו כך גם מוגבלים יותר) שהרי במלחמה של ממש, יודקו במילא לארה"ב. שנית, הכושר ההגנתי הדרוש צריך להתבסס גם על דגש מאוזן בין פריסה מתאימה של הכוחות וארגונם. בעבר הושם הדגש בעיקר על הפריסה. מבחינה ארגונית (כפי שנראה להלן) יוקם ויאורגן בסד"כ הקיים כוח עתודה שגרעינו דיביזיית שריון. שלישית, וזהו במידה מסוימת גם חידוש, אמנם בעתיד לא צפויים שינויים במצב הבינלאומי אך מאחר שאלה יתכנו — יש לתת תשומת לב ליכולת מעבר בצורה חלקה לסידורי הגנה חדשים, כלומר צריך שהצבא הקיים יהיה מסוגל להרחיב ולחזק את כושרו ההגנתי ביחס לגודל השינוי בזמן הולם. גישה זו שהצבא הקיים צריך לשמש הגלעין להתרחבות הצבא בעת הצורך, לא אומצה אלא עתה וגם אותה יש עוד לראות במבחן הביצוע.

היעדים הספציפיים של הצבא היפני שנקבעו עתה הם:

- לעקוב ולהתריע בכל עת.
- להגיב במהירות ובצורה הולמת כלפי הפרעות משמעותיות¹⁹ הנתמכות על-ידי גורמים מבחוח, כלפי חדירות שיטתיות של אנשים ונשק מבחוח וכלפי פעילות צבאית חשאית בשטחה היבשתי, הימי והאווירי של יפן.
- להגיב במהירות ובצורה הולמת כלפי תוקפנות ישירה, ולהדפה אם היא מהסוג המוגבל ובקנה מידה קטן.
- לקיים כושר יעודי קרבי בתחומי הפיקוד, תקשורת, תובלה, הצלה, אספקה ותחזוקה.
- לקיים מערכת טובה של חינוך ואימון.
- לבצע מבצעי הצלה בכל מקום ברחבי יפן.

סד"כ הצבא היפני וארגונו

בראש "סוכנות ההגנה" היפנית עומד מנכ"ל הכפוף לראש הממשלה, שהוא הסמכות הפיקודית העליונה על הצבא. ליד ראש הממשלה מצויה מועצת ביטחון לאומית. מתחת לשר המדינה לביטחון ממונים שני סגנים: האחד סגן שר לפרל-מנט והשני לארגון. במטה שר המדינה לביטחון מצויות הפונקציות הבאות: להגנה, לכוח-אדם ולחינוך, לבריאות, לכספים ולציוד. בהיררכיה הצבאית שמתחת לשר המדינה לביטחון מצויים גופי המטה והפיקוד הבאים: יו"ר ראשי המטות (ומטהו

שיטת יפנית בעת תרגיל

רות היא, שאין להעלות על הדעת לבקש הגנת אחרים אם אין משקיעים לפחות את המינימום להגנה עצמית.

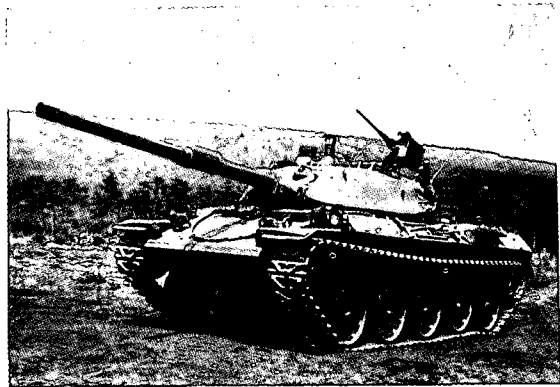
עיקריה ומאפייניה של מדיניות הביטחון העכשווית

הגיוי כי מדיניות הביטחון היפנית העכשווית אינה יכולה להיות מנותקת מהרקע, מהבעיות ומהמאפיינים של עיקרי תפיסת הביטחון הקודמת. נתמצת לעצמנו בקצרה את המאפיינים והעקרונות של תפיסות הביטחון הקודמות שהשאירו רישומיהם בנוכחית.

מאפיין היסוד הוא ויתור על מלחמה ושימוש בכוח לישוב סכסוכים בינלאומיים. יפן נותנת "דוגמא אישית" לכך בוותרת דה פקטו לברה"מ על האיים בצפון. מאפיין בסיסי נוסף הוא קיום כוח צבאי להגנה עצמית בלבד, כלומר יפן שמה לעצמה במודע מגבלות ברורות לעוצמתה וכוחה הצבאיים. כושר ההגנה העצמי והמוגבל חייב להתחשב בסיכונים מבחוח, במש"אבי האומה ובמצב הפנימי בה. לא יהיה ליפן אמצעי לחימה תוקפני (מפציצים ארוכי טווח, נושאות מטוסים, טילים בין יבשתיים וכו'). יפן גם לא יכולה לשגר את כוחותיה מחוץ לגבולותיה ואינה יכולה לייצא נשק. נושא הביטחון הלאומי אינו עיקר העיקרים ביעדים הלאומיים, והישגים לאומיים אחרים בעיקר בתחום הרווחה הם בסיס חיוני (ויכול להשתמע אף כקודם) לביטחון. לכן, בנוסף לתרומת הצבא להבטחת שלמותה ועצמאותה של יפן וליציבות הפוליטית שבשכנותה, עליו גם לתרום לרווחה הפנימית במבצעי הצלה במקרים של אסונות טבע.

יעודו העיקרי של הצבא הוא למנוע תוקפנות ישירה ובלתי ישירה על יפן. עיקרון זה יותר מאחרים היה נתון לגישות ולפירושים שונים עד שגובש. מדובר בתוקפנות מוגבלת ביותר ובקנה מידה קטן. ברור שבתוקפנות חיצונית, שהיא למעלה מכוחה של יפן, עליה להישען על ארה"ב ועל הסדרי הביטחון עימם. בתחום הגרעיני, ההישענות על ארה"ב היא מוחלטת. יפן הגבילה עצמה בשלושה עקרונות אנטי גרעיניים, לאמור: אין לייצר, אין להחזיק ואין להכניס לתחומי יפן נשק גרעיני²¹. בנוסף לעקרונות אלה נוספו עקרונות משניים. האחד מהם, הנובע קרוב לוודאי מקשיי ההתמודדות של תכניות התעצמות באינפלציה, קובע כי אין לדבר יותר על הרחבת הצבא, אלא על שיפורו והעמקת יכולתו. בלשון אחרת, יותר דגש על איכות ופחות על כמות (ובאופן מעשי לא עוד תכניות התעצמות של ארבע עד חמש שנים שקשה לממשן, אלא תכנונים דו-שנתיים).

דיביזיות חי"ר וחטיבת הטנקים העצמאית הבודדת בצבא. שלוש ארמיות אחרות — שתי דיביזיות חי"ר כל אחת, ואילו לארמיה המרכזית — שלוש דיביזיות חי"ר. תחת פיקוד הארמיה המזרחית המופקדת גם על איזור הבירה מצויה גם חטיבת הצנחנים. רוב הארמיות כוללות גם חטיבת חת"ם, חטיבה נ"מ, חטיבת הנדסה ויחידות סיוע אחרות. מבחינת המבנה הדיביזיוני — ישנן שבע דיביזיות חי"ר הכוללות ארבע חטיבות חי"ר כל אחת ואילו שש דיביזיות החי"ר האחרות כוללות שלוש חטיבות חי"ר כל אחת. כל דיביזיית חי"ר כוללת גם חטיבת חת"ם אורגנית. דיביזיית החי"ר מונה בין 7,000 ל-9,000 חיילים.

הטנק היפני החדש מסוג M-74

זרוע הים

המאפיינים העיקריים, שנקבעו בתפיסה המעודכנת לגבי עצמת זרוע זו הם:

- סה"כ אניות שטח — 60 (מהן 44 משחתות) בשתי פורי-מציות עיקריות: ארבע שייטות ליווי הכוללות אניות שטח עם כושר נצ"ל לטיפול בתוקפנות ימית בנתיבי השיט ומעבר למים הריבוניים וכן עשר פורמציות של אניות שטח עם כושר נצ"ל להגנת החופים. יחידות הצי האחרונות מרותקות ככלל לחמשת הפיקודים/המחוזות הימיים שמשמיתם להגן על חופי יפן.
- סה"כ צוללות — 16 המאורגנות בשתי שייטות לפטרול ולהגנת מְצָרֵי יפן.

- שתי שייטות של שולות מוקשים.
- 16 טייסות אויר שעיקר יעודן נצ"ל להגנת הנמלים והמְצָרֵי רים ולסורים בימים, שסביב ליפן ולליווי אניות. ככלל זה מספר מסוקים להפעלה מעל כמה משחתות הנושאות מסוקים. סה"כ לצי כ-220 מטוסים, (מהם כ-70 מסוקים).
- להשלמה בפועל של הנקבע לעיל צריך הצי להתעצם בשתי צוללות נוספות ובטייסת נוספת של מטוסים נצ"ל (כעשרה מטוסים).

סה"כ תקן הצי בכוח-אדם עומד על כ-41,000 אנשי צי, בנוסף לכך כ-600 אנשי מילואים. פרט ל-44 המשחתות ו-14 הצוללות הקיימות יש לצי גם כ-40 שולות/מניחות מוקשים וכן חמש נחתות²¹. הצי אינו נוטה לסטי"לים, שכן אלה קטנים מדי להתמודדות במימי יפן הסוערים ברוב ימות השנה, אך יתכן שירכוש כמה סטי"לים או הידרופולילים להגנה צמודה של החופים. מבחינה ארגונית מתחלק חיל הים לשני גופים עיקריים. האחד והעיקרי — פיקוד יחידות הצי, הכולל את הכלים הימיים, שאינם מרותקים להגנת חופים ובהם שייטות הליווי, שייטות הצוללות והמְקָשֹׁת, האויריה של הצי ופיקוד ההדרכה הימי. והשני — חמשת הפיקודים/המחוזות הימיים הכוללים את הכלים הימיים המרותקים להגנת החופים.

זרוע האויר

המאפיינים העיקריים, שנקבעו לזרוע זו בתפיסה הנוכחית הם:

- סה"כ כ-430 מטוסים, מהם כ-350 מטוסי קרב.
- 28 יחידות בקרה והתרעה למעקב קבוע במרחב האוירי.
- 13 טייסות קרב, שעשר מהן לצרכי יירוט ושלוש לסיוע אויר ולאימונים.
- טייסת סיור וצילום.
- טייסת להתרעה מוטסת בעיקר לגבהים נמוכים.

המאפיינים העיקריים, שנקבעו בתפיסה המעודכנת לגבי עצמת זרוע זו הם:

- סה"כ כוח-האדם יעמוד על 180,000 חיילים (מספר שלא השתנה מאז ראשית שנות ה-70).
- העוצבות העיקריות יכללו 12 דיביזיות חי"ר ושתי חטיבות משולבות, אשר תהיינה פרוסות ברחבי המדינה. בנוסף לכך יהיה כוח עתודה מרכזי, שיכלול דיביזיה משורינת, חטיבת צנחנים, חטיבת אימונים וחטיבת מסוקים.

ניתן לומר, שארגון כוח עתודה מרכזי ודיביזיה משורינת (עד כה היתה קיימת בצבא היפני חטיבת טנקים עצמאית אחת בלבד כאשר דיביזיות החי"ר כוללות גדודי שריון) מהווים חידוש ארגוני עיקרי בתפיסות הביטחון החל ב-1976. בפועל יש עדיין להשלים את ארגונה של הדיביזיה המשורינת ושל חטיבה משולבת אחת וזאת על-ידי שינוי מבנה וארגון של יחידות קיימות. בזרוע היבשה נכללים גם שמונה יחידות נ"מ של טילי "הוק" שיעודם להגן לא רק על כוחות היבשה, אלא בעיקר על שמי המדינה בגבהים נמוכים באזורים חיוניים. בנוסף לכך כוללת זרוע היבשה את האלמנטים הבאים:

- חיל מילואים קטן בסדר גודל של כ-40,000 חיילים.
- אמצעי לחימה עיקרי: כ-770 טנקים (בעיקר טנקים יפניים ישנים מסוג M-61 עם תותח 90 מ"מ וקצת למעלה מ-100 חדשים מסוג M-74 עם תותח 105 מ"מ); כ-670 נגמ"שים (כולל יפניים מסוג M-73); כ-1350 תותחים (תותחי שדה 105 מ"מ ו-155 מ"מ מהם כ-450 מתנייעים בקוטר 155 מ"מ מייצור יפני מסוג M-75); כ-50 רקטות קרקע-קרקע (מייצור יפני לטווח כ-25 ק"מ); כ-275 מסוקים ומספר מטוסי קישור.

מבחינת ארגון ופריסה²⁰ מצויים בזרוע זו חמש ארמיות (זו הרמה שמעל לדיביזיה) שהן גם פיקודים מרחביים. לארמיה הצפונית (שם הם רואים כאמור את האיום העיקרי) — ארבע

• שלוש טייסות תובלה.

• 6 יחידות של טילים נ"מ "נייק" לגבהים גבוהים.

• להשלמת הנקבע בפועל, בנוסף לארגון של יחידות הטיי- לים נ"מ ("נייק") צריך חיל-האוויר להתעצם בטייסת להתרעה מאוסת בלבד. כך הדברים נראים מבחינת מסגרת התכנון, אך בפועל יש לחיל-האוויר כ-480 מטוסים מהם רק כ-90 מטוסים חדישים (פנטומים) — והיתר כ-215 מטוסי F-86 (!) ו-175 F-104. כמו כן כ-40 מטוסי תובלה ועוד מספר רב (כ-400) של מטוסים לאימונים שרק כ-50 מהם מטוסים חדישים לאי-מונים ולסיוע אויר-קרקע.

מבחינה ארגונית בנוי חיל-האוויר גם הוא משני גופים עיקריים: האחד והעיקרי, פיקוד ההגנה האווירית (מטוסים, מעקב ובקרה וטילים נ"מ) המחולק טריטוריאלי לשלושה אזורים הגנה והכולל את רוב הטייסות, הטילים נ"מ ויחידות הבקרה וההתרעה. השני, פיקוד ההדרכה האווירית. תקן כוח-האדם של חיל-האוויר עומד על כ-45,000 חיילים.

הנושאים המרכזיים והבעיות המרכזיות של צבא

יפן כיום

מספר לא קטן של בעיות מעסיקות כיום את הצמרת הבטחונית היפנית ואת אלה הרוצים לראות בהתפתחותו של צבא יפן. לא נוכל במסגרת זו לטפל אלא בעיקריות שבהן. החל משנות ה-70 עומד תקציב הביטחון של יפן על 0.8—0.9 אחוז מהתל"ג, אם כי בשנות ה-50 וה-60 עבר התקציב את מחסום האחוז ועמד אף על 1.2—1.8 אחוז. ביחס לתקציב הכללי מגיע תקציב הביטחון לכ-6 אחוזים (בשנות ה-50 וה-60 היה אחוז זה גדול יותר — 8.2—13.6 אחוזים ומאו ראשית שנות ה-70 התייצב על 6—7 אחוזים לשנה). בעוד שתקציב הביטחון ב-1977 במספרים מוחלטים הוא התקציב הגדול ביותר אחר מלחמת העולם השנייה ומגיע לכ-6.7 ביליון דולר²² בהשוואה לסה"כ התקציבי, הרי זהו תקציב הביטחון הנמוך ביותר. מעניין להשוות תקציב זה בסדר העדיפויות הלאומי. בתקציב של שנת 1977 הוקצו לנושאי רווחה סוציאלית 20 אחוזים. זהו היחס הגבוה ביותר, שהיה קיים אי פעם וכפול מהסכומים שהוקצו לנושא זה בשנות ה-50. לנושאי חינוך ומדע הוקצו 12 אחוזים מהתקציב הכללי, היינו סכום כפול מזה שהוקצה לביטחון. יחס זה של 12—13 אחוזים המוקצים לחינוך ולמדע מדי שנה נשמר מאז שנות ה-50. אין ספק שבהוצאות ביטחון ביחס לתקציב הכללי, נמצאת יפן באחד המקומות האחרונים בעולם, אם לא האחרון שבהם. מעניינת גם חלוקתו הפנימית של תקציב הביטחון. בתקציב שנת 1977 מוקצים 55 אחוזים ממנו לכוח-אדם ולמוון ואילו יתר האחוזים לצידוד ולתחזוקה. מרכיב הרכש בתקציב זה עומד על כ-17.5 אחוזים, מרכיבי התחזוקה על כ-25 אחוזים ואילו תקציב המחקר והפיתוח עומד על 0.9 אחוזים. בהשוואה לשנים קודמות ניתן להבחין במגמה ברורה של עליית ההוצאות המוקדשות לכוח-אדם (למשיכת אנשים לצבא) וירידת ההוצאות האחרות ובעיקר בהצטיידות (ב-1973 הוקצו לרכש למעלה מ-25 אחוזים של התקציב) ובמחקר ובפיתוח (ב-1973 הוקצו 1.3 אחוזים). כמו-כן מוקדשים סכומים משמעותיים לתחזוקת הבסיסים ולשיפור התנאים הסביבתיים, היינו למניעת רעשים ומטרדים סביבתיים הנגרמים לאזרחים על-ידי הצבא ולהפח-

תתם. בתקציב הביטחון מצויות איפוא, לא מעט הוצאות פולי-טיות ואקולוגיות.

אין ספק שמבנה זה של התקציב משפיע על ההתעצמות של צבא יפן, שהיא ממש במשורה. מעניין לראות נתח התעצמות שנתי טיפוסי. בשנת 1977 היתה תכנית ההתעצמות כדלקמן: ליבשה 48 טנקים חדישים (M-74), שישה נגמ"שים M-73, חמישה תומ"מים 105 מ"מ, עשרה תומ"מים 155 מ"מ, מטוס סיור וקישור, 14 מסוקים לסיור ותובלה, מסוק נ"ט²³ וחימוש ציוד טילים נ"מ "הוק"; לים — שתי משחתות (מחליפות ישנות), צוללת אחת, שלוש שולות מוקשים, מטוס נצ"ל, ארבעה מסוקים נצ"ל; לאויר — 12 מטוסי פנטום, 18 מטוסי סיוע (F-1), שני מטוסי תובלה (C-1).

באשר למצבת כוח-האדם ביחס לתקנים, עמד האחוז הכללי בשנת 1977 על 88.7 אחוזים, אחוז שאינו נמוך כלל. מתוך תקן של כ-266,000 איש אוישו כ-236,000 תקנים מהם בכוחות היבשה 155,000 (86 אחוזים מהתקן), בחיל הים 39,000 (94.3 אחוזים מהתקן) ובחיל האוויר 42,000 (94.6 אחוזים מה-תקן). אם לוקחים בחשבון שהגילאים לגיוס המתאימים לצבא (18—24) הם גם קבוצת הגיל המבוקשת ביותר בשוק האזרחי, יש במספרים אלה בהחלט להניח את דעת הצמרת הבטחונית ביפן. את ההסבר לכך ניתן למצוא בהאטת קצב ההתפתחות הכלכלית ביפן בשנים האחרונות מחד גיסא, ובשיפור התנאים החמריים בצבא מאידך גיסא. כמו כן ניתן להסביר זאת בעליית המתח הבטחוני במזרח הרחוק (בעיקר בקוריאה) לאחר נפילת ויאט-נאם (שהשפיעה במידת מה על עליית המוראל הבטחוני). אין ספק גם ששיעור איש התקנים הגבוה בצי ובחיל האוויר קשור לתודעה ולמסורת הבטחונית היפנית מהעבר.

מטוס קרב חדש לחיל האוויר

מבחינה מספרית יש לחיל האוויר היפני מטוסים רבים אך רובם המכריע מיושנים. המטוסים החדשים יחסית הם הפנטומים ומהם, לחיל האוויר כ-90 מטוסים (תוכנן לרכוש סה"כ 128 מטוסי פנטום). אין פלא איפוא שהמחשבה, שהעסיקה את חיל האוויר בשנות ה-70 הראשונות היתה מטוס הקרב הבא. לאחר בדיקות רבות נתקבלה בסוף 1975 החלטה טנטטיבית לרכוש 123 מטוסי סי F-15 החל משנת 1978/9, שיאורגנו בחמש טייסות. כאמור יש כיום עשר טייסות יירוט והכוונה לקיים גם בעתיד מספר זה, כאשר חמש טייסות יורכבו מפנטומים והחמש האחרות מ-F-15, שייכנסו לשירות מבצעי בראשית שנות ה-80. עם זאת, לא יוצאו מהמערך מטוסי ה-F-104 אלא משנת 1981 ועד שנת 1985 (טייסת לשנה).

הבחירה על ה-F-15 היקר נעשתה, כאמור, לאחר בדיקות ובחי-נות יסודיות של המטוסים האמריקניים, שבאו בחשבון (F-14, F-16, F-17) ושל מיטב המטוסים האירופאיים (מרס"א, מיראג, F-1, ביגן). התכונות של מטוס ה-F-15 ענו לצרכים של המתכ-נים היפנים; למטוס מכ"מ וטילים מעולים (א"א ומגנטיים) וכן כושר לכל מזג אויר וכושר תמרון מצוין. כאמור רואה יפן בדאגה את הופעת המטוסים של ברה"מ המפריים את ריבונות המרחב האווירי שלה (בגבהים ובמהירויות גבוהות מאוד). אחד הלקחים העיקריים מעריכתו של המיג 25 הרוסי ליפן בספ-טמבר 1976 היה שהפנטומים שהונקו לקראתו וכן המכ"מים הקרקעיים "אבדוהו" לאחר שהנמיך טוס. היפנים מצפים איפוא,

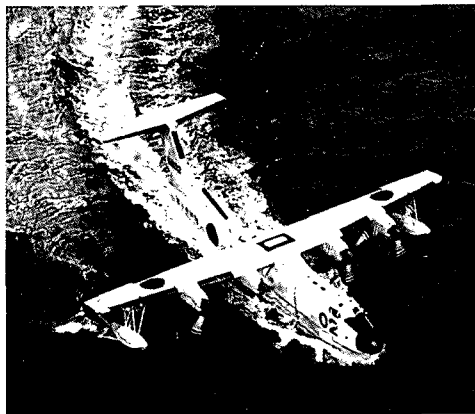

שנתחו של המחקר והפיתוח בתקציב הביטחון 1977 עומד על 0.9 אחוז ובמספרים מוחלטים על כ-63 מיליון. נתח זה בודאי אינו יכול להרשים ביחס לציפיות מהיכולת ומהמודעות הטכנו-לוגית הרבה של יפן ונראה גם שאיננו יכול לענות כראוי לעקרונות שנקבעו במדיניות הביטחון בשנים האחרונות שיש להעדיף את כות על הכמות. המחקר והפיתוח הצבאי הכולל את שלושת הזרועות מרוכז במכון הכפוף ישירות למנכ"ל סוכנות ההגנה ויעודו העיקרי הוא לבצע מחקר טכני, תכנון, פיתוח ובחינה של ציוד שיהיה בשימוש הצבא²³. באשר לשאלה הבסיסית מה לפתח (ומה לרכוש), בחרו היפנים ללכת בחזית רחבה יחסית ועל פרויקטים מרשימים.

מבט קצר בפרויקטים עיקריים שפותחו עד כה ושנמצאים בפיתוח יוכיח זאת. בתחום היבשה פותח טנק מערכה (M-74) שיכול להיחשב כטנק חדיש ומעולה. כן פותח נגמ"ש חדיש (M-73). בנושא נ"ט עובדים על פיתוח טיל נ"ט לטווח שלושה עד ארבעה ק"מ שיהיה טוב מה"טאו" האמריקני ומה"הוט" וה"מילאן" האירופאיים. מעניין לציין שיעודו של הטיל אינו רק נגד טנקים אלא גם נגד כלי נחיתה ימיים (עד כ-1,000 טון). בנושא הארטילרי פותחה רקטה (M-30) בלתי מונחית (משקל כ-500 ק"ג) לטווח של כ-25 ק"מ ובוחנים אפשרות להסב רקטה זו לטיל מונחה שיכול להשמיד כלי נחיתה גדולים. כן פותח תומ"ת הוביצר 155 מ"מ. בשלבי פיתוח מתקדמים נמצא מכ"מ איכון ארטילרי. כן עובדים על פיתוח מערכת עיבוד נתונים אוטומטית לדרגי שדה. בתחום הפיתוח בנושאי הים התמונה דומה. פותחו משחתת נושאת מסוקים (משקלה 4,700 טון, נושאת שלושה מסוקים, מהירותה 32 קשר) וכן צוללת (1,850 טון). בתחום האוירי פותח מטוס אימון (T-2) על קולי (1.6 מאך). כן פותח מטוס תובלה סילוני (C-1) המסוגל לשאת 60 חיילים. פותח גם מטוס נצ"ל (PS-1) הממריא ונוחת ביס. בתחום הטילים נמצאים בפיתוח הפרויקטים הבאים: טיל אויר-קרקע המיועד בעיקר נגד אניות. עובדים על פיתוח טיל אויר-אויר (AAM-2) עם ביות א"א שיחליף את קודמו (AAM-1) שבשימוש. גם מטיפול בטילי קרקע-אויר לא נרתעו. עובדים על פיתוח טילי קרקע-אויר לכוחות היבשה לטווח של כעשרה ק"מ לכיסוי הטווח בין התותחים נ"מ (L-90) וה"הוק" וכן על טיל קרקע-אויר לכוחות האויר שיחליף את ה"נייק".

קשה להימנע מהשאלה האם צריכה יפן על צרכיה המוגבלים בתחום הביטחון (שהיא קבעה לעצמה) לפתח אמצעי לחימה כה בסיסי שניתן לרכשו בקלות יחסית ובמחיר הרבה יותר זול, או במקום זאת לפתח אותם אמצעי לחימה מיוחדים ומסוגלים שקשה או נמנע לרכושם בחוץ. קשה לקבל תשובה מניחה את הדעת לשאלה זו ונראה כי בצד שיקולים מעשיים חשובים (רצון לעצמאות בטחונית) ישנם גם שיקולים פסיכולוגיים כמו רצון וכוח לביטוי עצמי וגאווה לאומית, ביטי לחקרנות וסקרנות טכנולוגית המאפיינים בכלל את העם היפני ועוד. קשה גם להתחמק מהרושם שאמצעי הלחימה שפותחו ביפן אינם פרי יצירה מקורית ורובם ככולם מבוססים על אמצעי לחימה קיימים והנמ-צאים בפיתוח אצל אחרים, ובעיקר אצל האמריקנים, כאשר היפנים כמובן הוסיפו להם מכושר "הפרשנות" הטוב שלהם.

הייצור הבטחוני ביפן מתאפיין לא רק בייצור אמצעי הלחימה שפותחו על-ידם, אלא גם בייצור אמצעי לחימה ברישיון. בתחום המטוסים בולטת הרכבת "הפנטום" וכן מסוקים ומטוסים קלים

מטוס נצ"ל יפני חדיש

שה-F-15 יכול לגלות מטוסים חודרים במהירות גבוהה ובגובה אולטרה גבוה או אולטרה נמוך, אפילו ללא הנחיה מהקרקע. אין ספק גם שהעובדה שחיל-האוויר האמריקני בחר במטוס זה כמטוס קרב עיקרי לעצמו שימשה גורם בשיקולי חיל-האוויר היפני²⁴. כדי לשפר את כושר ההרתעה האוירי והמבט כלפי מטה, מתכוון חיל-האוויר היפני גם לרכוש מטוסים בעלי כושר להתרעה מוטסת.

מטוס נצ"ל חדש לצי

אחת הבעיות המרכזיות המעסיקות את הצי לאחרונה היא בחירת מטוס נצ"ל חדש עבורו. ביטחון נתיבי השיט בשל התלות הגדולה בסחר ובמקורות חוץ הוא עניין חיוני ליפן. אפשרויות ניתוק סחר החוץ הן באמצעות צוללות, מטוסים, אניות שטח ומיקוש וכיוצא בזה, אך מכל אלה הסיכון הגדול הוא של הצור-ללות שפעולתן בהסתר. גילוי צוללות בעמקיים והשמדתן מחייבים כיום יותר מבעבר טכנולוגיה מדעית מעודכנת. מכל האמצעים לטיפול בצוללות (מטוס נצ"ל, מסוק נצ"ל, אניות שטח, צוללות ומכשירים בקרקעית הים וכיוצא בזה) יש למטוס הנצ"ל הכושר היעיל ביותר לסריקה מהירה בשטחי ים נרחבים וכן ניתן לשגררו במהירות לכל איזור. ברשות הצי היפני כיום מטוס נצ"ל P-2J הנמצא כעשר שנים בשירות ונחשב למושן, שכן אין לו ציוד אלקטרוני לפיתוח נתונים, דבר הגוזל זמן ופגיע לטעויות. מטוס זה גם אינו מסוגל לשהות זמן רב באויר ולכן אינו יכול לחפש באזורי ים נרחבים. כמו כן ציוד הגילוי שלו מתחת למים מיושן ואינו מתאים לאיתור צוללות גרעיניות שמספרן באיזור המזרח הרחוק אינו קטן.

סה"כ יש כיום לצי היפני 120 מטוסי נצ"ל, שני שלישי מהם P-2J והיתר אף מיושנים יותר (מוצאים בהדרגה מהשירות). הצי היפני בודק עתה שלוש אפשרויות למטוס הנצ"ל הבא: ייצור מקומי, רכש מבחוץ ושילוב השניים (היינו המטוס ייצר ביפן והמכשור ייובא). המטוסים הנבחרים על-ידי הצי הם אמריקני (S-3A "אוריון") וקנדי (CP-140). ניתן להניח שלולא פרשת השוחד של חברת "לוקהיד" שזיעזעה את היפנים לאחרונה, היתה נופלת הבחירה על המטוס האמריקני כבר מזמן.

מחקר ופיתוח וייצור בטחוני

בתחום המחקר והפיתוח דומה ששני נושאים עומדים במרכז הדיון: נתחו בתקציב הביטחון והשאלה מה לפתח. מקודם ראינו

אחרים. גם הטילים נ"מ "נייק" ו"הוק" מיוצרים ברישיון. הוא הדין בתוחת השוייצרי L-90. ככלל משתדלים לייבא מינימום אמצעי לחימה מבחוץ ומעדיפים לייצרם ברישיון. רוב החברות היפניות הגדולות מקבלות את הנתח שלהן בפיתוח (בשילוב עם מכון המחקר והפיתוח) ובייצור הבטחוני. טבעי שהייצור הבטחוני בסה"כ מוגבל הן בגלל הצרכים המעטים של צבא יפן והן בשל האיסור לייצא אמצעי לחימה מובהק. לאח-רונה, בלחץ אילי התעשייה וההון, החלו לדבר על ייצוא אמצעי לחימה מובהק ולא תוקפני כמו מטוס התובלה (C-1), מסוקים וכיוצא בזה, כדי לקדם את מערך הייצור הבטחוני²⁶ וכן כדי למצוא אפיקים נוספים לשיווק תוצרת יפנית.

הסדרי הביטחון ושיתוף פעולה צבאי עם ארה"ב

תפיסת הביטחון היפנית מבוססת על ההשקפה כי בעולם של היום צריך שמדינה תקיים את בטחונה לא רק בכושרה הצבאי, אלא באמצעות הסדרי הגנה קולקטיביים, כאשר במקרה של יפן מדובר בברית הביטחון עם ארה"ב. יעודה של ברית זו להרתיע תוקפנות ואם זו תתרחש, לפעול ביחד כלפי האיום המשותף: צבא יפן אחראי להגנת יפן וכוחות ארה"ב יתנו סיוע מבצעי. ברור שההיסמכות בפועל על ארה"ב וברית הביטחון עימה תופ-סים מקום מרכזי ביותר במדיניות הביטחון היפנית שהיא לא ניתנת להגן על יפן ממתקפה בקנה מידה רציני ללא עזרת ארה"ב. בוודאי הדבר כך במקרה של איום גרעיני. מכאן הצורך במציי-אותם של כוחות ארה"ב על אדמת יפן התורמים, לדעת הצמרת היפנית, לא רק לבטחון יפן אלא גם לקיום השלום במזרח הרחוק ככלל. אלא שבעוד שתחילתה של ברית הביטחון עם ארה"ב היא בשנות ה-50 הראשונות, הרי בקשר להסדרי ביטחון קוג-קרטיים ושיתוף פעולה מבצעי בין שתי המדינות, נעשה מעט מאוד במשך כ-25 שנים. מפלת דרום ויאט-נאם הייתה עוד יותר את הבעייתיות שבמחויבות האמריקנית כלפי בנות בריתה. מכאן המחשבה של שר הביטחון הקודם שיש לפעול למתן אמי-נות לחוזה ולמערכת הביטחון ההדדית ולשיתוף פעולה חלק בין שני הצדדים בעת הצורך. ואמנם, כבר בחצי השני של שנת 1975, אחרי מפגשי ראשי המדינות ושירי הביטחון, סוכם כי יש צורך בהתייעצויות תכופות לשיתוף פעולה בטחוני יותר יעיל, בעיקר בשעות חירום, וכי יש להקים גוף מיוחד לשם כך (בנוסף לפורומים הנובעים מהברית). ב-1976 הוקמה ועדת משנה משותפת ברמה תת מיניסטרילית לשיתוף פעולה בט-חוני. במשך שנות קיום הועדה הזו, קוימו כבר ארבעה מפגשים והוסכם כי במסגרתה תוקמנה שלוש ועדות משנה נוספות למבצעים, למודיעין וללוגיסטיקה. בנוסף להקמת ועדה זו, כדי לחזק את אמינותה של הברית, ברור ליפנים שיש לקדם שני נושאים: האחד, להסדיר תפעול טוב יותר של הבסיסים האמרי-קניים ביפן. קיומם של הבסיסים האמריקניים על אדמת יפן ואימוניהם שימשו מזה שנים גורם להפגנות ולהפרעות מצד גורמי השמאל. השני, שביטא לחץ אמריקני על יפן, הוא הגברת מאמציה הבטחוניים ועוצמתה הצבאית של יפן כדי שהברית ככלל תוכל להיות אפקטיבית יותר.

נראה כי בפועל ישנה תזוזה מה לכיוון של שיתוף פעולה מעשי. למרות קיום בסיסים וכוחות אמריקניים על אדמת יפן, הרי אימונים משותפים ביבשה ובאוויר בין צבא יפן לכוחות ארה"ב אינם מתבצעים. בעבר קוימו מדי שנה תרגילים ימיים בוודים

בין הצי היפני לצי האמריקני השביעי. אך התרגילים לא היו ברמה רצינית (למרות החשיבות והרגישות הרבה שמייחסת יפן לנתיבי השיט שלה) והצוללות היפניות שימשו בעיקר כמטרות לאימון האמריקנים. בשנת האימונים 1976 חל שינוי מה באופי התרגילים, כאשר שני הציים ביצעו שני תרגילים שעיקרם לחימת נצ"ל ושבתם השתתפו כבר כוחות ימיים משמעותיים יותר²⁷.

הערכה וסיכום

לאחר שדנו במקצת בדמותו של הצבא היפני ובבעיותיו, נותרה השאלה הבלתי נמנעת מהו ערכו וכיצד להעריכו. אין זה מן הדברים הקלים, להעריך איכותו וכושרו של צבא בכלל ובוודאי כך לגבי הצבא היפני הנוכחי, שבגלגול קודם הוכיח עצמו כאחד המצוינים בעולם. אמנם צבא של כרבע מיליון חיילים, המצויד באמצעי לחימה מודרניים ובעל פוטנציאל טכנולוגי גבוה אינו דבר של מה בכך. עם זאת, כבר מבחינה מספרית יש לזכור שצבא זה מונה כמחצית צבאותיהן של שתי הקוריאות וטייוואן, שלא לדבר על עוצמתן של ברה"מ וסין. אך לא רק הבחינה הכמותית היא הקובעת. ואכן, דעת רוב המומחים הצבאיים היפנים ומומחי צבא מבחוץ, שבאו במגע עם יחידות הצבא היפני אינה מהססת לקבוע, שצבא יפן כיום הוא כמעט חסר ערך בטחוני ממשי. הבה נבחן טיעון זה על סמך כמה קרי-טריונים בסיסיים.

נבחן את נושא התשתית הלוגיסטית. מלאי התחמושת, הדלק וההספקה של פריטים חיוניים מוגבל ביותר. אין כל ביצורים ומוכנות צבאית אחרת. ליפן רשת טובה של כבישים עלילים, שלא ניתן להעביר בה טנקים מבחינת העומס האפשרי ואילו בנתיבים אחרים שהם צרים ביותר, צפויים פקקים. עריקת המיג-25 ליפן חשפה גם מערך קשר ודיווח לקוי ביותר, ולא רק אווירי. מערך ההגנה האווירית, בסיסי חיל-האוויר והמכ"מים חשופים כמעט לחלוטין וניתנים להשמדה בהתקפת פתע מרו-כות תוך דקות. קשיי ההתרעה האווירית נראו בחדירתו של המיג 25, שערק ליפן ובהפרות הריבונות האווירית האחרות של מטו-סים סובייטיים המסיירים סביב שמי יפן באינטנסיביות רבה. ספק רב גם אם הטייסים מאומנים כראוי, שכן קיימות הגבלות באימוני אוויר (במיוחד מאז 1971, עת אירעה ההתנגשות בין מטוס קרב ומטוס נוסעים) ובוודאי בשעות הלילה.

גם בצי אין המצב טוב יותר. נראה שלא קיים כלל מערך התרעה ימי קבוע. ספק אם הצי היפני יכול להיות גורם מול הצי הרוסי במזרח הרחוק בכמות ובאיכות. לא זו בלבד שהצי היה הקרבן העיקרי לאי-עמידה ביעדי ההתעצמות אלא אף חלק גדול מה-כלים מיושן ויש צורך להחליפם.

בתחום כוחות היבשה בולט כבר ממבט ראשון הקושי של הגנה על שטח גדול יחסית למספר עוצבות מצומצם. באי הדרומי שמידת שטחו כשוויץ פרוסות שתי דיביזיות חי"ר בלבד. בשל התוצאות הרבות ואולי אף בשל חוסר הנכונות והמודעות קשה להתרשם שהמצב שפיר בתחום האימונים. בעיקר אמור הדבר בוורע היבשה. בשנת 1976 נערכו בכוחות היבשה תרגילים מועטים בלבד וגם הם היו מוגבלים בהיקפם, ברמתם ובנוש-איהם. בצי ובחיל האוויר בוצעו באותה שנה תרגילים בהיקף יותר משמעותי. בשנת 1975 בוצע לראשונה תרגיל טאקטי משולב ראשון של שלוש הזרועות וסיכומו הצביע על ליקויים

אמן כראוי לקראתם. הדברים אמורים בעיקר לגבי כושרו של הפיקוד. אין הדברים מתייחסים, ובצדק, לכושר האישי של החיילים שהוא גבוה למדי. נדמה כי ניתן לסכם הערכה זו בדברי אחד מראשי הממשלה היפנים הקודמים שהגדיר את צבא יפן כ"צבא ללא פוטנציאל מלחמתי". ואם בציטוטים הערכתיים עסקינן נחתום במובאה מדברי פרופסור קסינג'ר שהושמעו באגודה היפנית בניו-יורק בחודש יוני 1975: "תרומת יפן לשלום העולם היא יהודית. למרות העוצמה הכלכלית בחרה יפן לוותר על מאפיינים צבאיים של מעצמה גדולה בהגבילה עצמה לכוחות מגן קונבנציונאליים צנועים ובסמכה על בטחונה בסיועה של ארה"ב וברצון הטוב של אחרים".

כדרכו בקודש לא ברור מדברי שר החוץ האמריקני לשעבר אם היו בדבריו לעג, סרקזם או הערצה, או אולי כל השלושה יחד והדברים יכולים לשקף יפה את ההתייחסות מבחוץ למדיניות הביטחון היפנית בעת הזאת.

12. מכאן התעניינותה הרבה של יפן, למשל, בנעשה במקצרי מלכה שליד סינגפור.
13. בהקשר זה דימה בפני שר הביטחון היפני הקודם את יחסם של היפנים לביטחון כמו למן שירד לישראל מהשמיים בלכתם במדבר, מבלי שהיו צריכים לטרוח עבורו.
14. כדי להתרשם מהאגרסיביות היפנית בתחום הייצוא, די שנזכור כי עודף הייצוא על היבוא הסתכם ב-1977 בכ-15 מיליארד דולר, מקום ראשון בעולם, וזאת כאשר רובן המכריע של מדינות העולם סובלות מגירעון כרוני במאזן התשלומים מאז האמרת מחירי הדלק.
15. גם רתימת הגרעין ביפן לצרכים האזרחיים נעשית בצעדים איטיים ותוך התנגדות ציבורית לא מעטה.
16. בהקשר זה ננקטו לאחרונה מספר צעדים: הוקמה ועדת מומחים ציבורית לדיון בנושאי ביטחון, הוחייטה המועצה לביטחון לאומי, שהיתה רדומה זמן רב, נקבע שיוצאו "ספרים לבנים" על בטחון המדינה מדי שנה כדי לשפר את התודעה והוויכוח הציבורי, וכן הוקמה ועדה לענייני בטחון בפרלמנט (!).
17. כל עוד מדובר ביפן עצמה, הבעיה פשוטה, אך שניים מעקרונות אלה אינם ישימים לגבי אוניות אמריקניות — אם יש עליהן נשק גרעיני — הנכנסות לגמלי הבית שלהן ביפן. הוא הדין לגבי אוניות רוסיות עם נשק גרעיני העוברות במקצרי יפן בתחום המים הטריטוריאליים שלה.
18. יתכן שיש כאן ביטוי ללקחי מלחמת יום הכיפורים.
19. כלפי הפרעות לא משמעותיות או חדירות לא שיטתיות מסוגלת משטרת יפן, שהיא כוח מעולה לבטחון פנים, לטפל ביעילות.
20. המדובר בפריסה לפני השינויים האחרונים המתבצעים עתה.
21. לכל אחת מהנחתות כושר הדחקה של כ-2,000 טון. בין המש"חנות קיימים שלושה סוגים: האחד של 4,700 טון והשני של 3,850 טון והשלישי של 1,590 טון. שני הסוגים הראשונים של המשחתות חמושים בשני תותחים של 5" ובמשגרי טורפדו. הסוג הראשון, שיכלול שלוש משחתות, מסוגל לשאת שלושה מסוקים נצ"ל.
22. בחישוב של 250 ין לדולר.
23. נושא המסוקים נ"ט הוא נושא חדש בצבא יפן ונמצא עתה בשלבי בחינה.
24. לגבי היפנים יש ל-F-16 מגבלות של מזג אוויר וכן כושרו לשאת רק סוג טילים אחד.
25. מכון המחקר והפיתוח מעסיק כ-1,250 עובדים — שלושה רבעים מהם אזרחים.
26. הבעיה שהמחירים גבוהים בגלל הייצור המצומצם.
27. מצד היפנים השתתפו בתרגיל הראשון שישה כלי שיט ובוצעו 47 גיחות אוויר ובשני — שבעה כלי שיט ו-23 גיחות אוויר. ואילו מצד האמריקנים ארבעה כלי שיט וארבע גיחות אוויר בכל תרגיל.

יטודיים ביותר בשיתוף הפעולה הבין זרועי. מבחינת הערכת כוח אדם ומוראל קשה להגיע למסקנות מעודדות יותר. מאחר שהצבא הוא מעין ילד בלתי חוקי במדינה לא יכול המוראל להיות גבוה וראיה — בערי יפן כמעט אין רואים לובשי מדים. בסקר מוראל, שנערך לפני כשלוש שנים בצבא היבשה הביעו רבע מהאנשים את אי שביעות רצונם משירותם. ברור שלחיילים אין ניסיון קרבי. בשנת 1975 שירתו בצבא כ-1800 קצינים (מתוך 35,800 קצינים בסה"כ בשלוש הזרועות) שהחלו בשיי-רותם הצבאי במלחמת העולם השנייה (היינו פחות מ-5%) ופחות ממחציתם קיבלו אותה עת ניסיון קרבי כלשהו.

הערכתו של גנרל בכיר בצבא ארה"ב ביפן לגבי כושרו של צבא יפן מטילה ספק בכלל ביכולתם של היפנים להילחם במלחמה מודרנית המורכבת מהמון בעיות תיאום של כוחות רבים בתנאי אש. מן המפורסמות הוא שכוחם של היפנים באילתור אינו רב וספק אם ביכולתם לחזות את כל הבעיות מראש ולהת-

הערות:

1. גם בגרמניה, שהובסה במלחמת העולם השנייה קיימות מגבלות חוקתיות לחזרת המיליטריזם, אך זה לא מנע ממנה לחזור ולתפוס מקום ראשון במעלה בתחום הצבאי.
2. טענה זו מושמעת עליידי אנשי השמאל הסוציאליסטים והקומוניסטים, אך לא רק על ידם.
3. עד עצם היום הזה אין בממשלת יפן משרד ביטחון/מלחמה/הגנה אלא "סוכנות הגנה", שבראשה מנהל כללי בדרגת שר (שר מדינה לענייני ביטחון).
4. אסונות טבע הקשורים בשטפונות של טיפונים, מפולות שלגים, רעידות אדמה וכיו"ב שכחים ביפן.
5. התכנית הראשונה של בניין הכוח החלה ב-1957, השנייה ב-1961, השלישית ב-1966 והרביעית בשנים 1972—1976.
6. הסיבה לפרסום הנוסף היא בהתחלפות הצמרת הבטחונית, תופעה שכחה ביפן המקשה גם מצידה על קידום הביטחון הלאומי.
7. פריסת הכוחות האמריקניים עתה במזרח הרחוק: בקוריאה כ-40,000 חיילים. יחידות ראיוות לציון: דיביזיות חי"ר, יחידת טילי קרקע-קרקע וכנף אווירית טאקטית (עם כ-60 מטוסים). ביפן כ-45,000 חי"ר לים. יחידות ראיוות לציון: דיביזיה "מארינס" עם יחידות הסיוע האוויריות הצמודות לה, כנף אווירית אסטרטגית (כ-200 מטוסים) ויחידות צי. הצי השביעי — כולל כ-55 כלים ימיים, 150 מטוסים, סה"כ כ-30,000 איש. בפיליפינים כ-15,000 חיילים. יחידות ראיוות לציון: כנף אווירית טאקטית, כנף אווירית תובלתית טאקטית (כ-60 מטוסים), יחידות צי. באיי מריאנה כ-9,000 חיילים. יחידות ראיוות לציון: כנף אווירית אסטרטגית (כ-30 מטוסים), גף צוללות (8) ויחידות צי ומארינס. בטיואן כ-2,000 חיילים בלבד מחיל-האוויר ומהצי וכן מספר מטוסים.
8. בשנת 1976 ביצעו הסובייטים כ-180 (!) טיסות סיור ואיסוף מודיעיני סביב יפן.
9. סה"כ הכוחות הסובייטיים במזרח הרחוק: סה"כ כ-400,000 חיילים. 43 דיביזיות, כ-2000 מטוסים וצי בנפח של כ-1¼ מיליון טון הכולל כ-100 צוללות, מזה 30—40 אטומיות וכ-70 סיירות ומשחתות. כמו כן פרוסים כ-30 אחוזים מכלל הטילים הגרעיניים האסטרטגיים בסי-ביר ובצוללות של הצי הסובייטי באוקיינוס השקט.
10. מסה"כ כ-140 הדיביזיות הסיניות (כ-3 מיליון חיילים) פרוסת כ-75 דיביזיות לאורך הגבול עם ברה"מ; רוב חיל האוויר בן כ-5,000 מטוסים פרוס גם הוא כלפי ברה"מ.
11. צפון קוריאה — 430,000 חיילים ב-24 דיביזיות, כ-600 מטוסים (רובם מג 21 ומג 19). יחידות צי להגנת חופים (380 כלים בנפח של כ-53,000 טון, כולל 13 צוללות ומספר סטי"לים, כמרכ"ן חיל מילואים משמעותי. דרום קוריאה — 520,000 חיילים ב-18 דיביזיות, מעל 200 מטוסים (רובם פנטומים ו-F-5). יחידות צי להגנת חופים (110 אניות בנפח של 82,000 טון כולל 10 משחתות). לדרומיים (אין כמו שיט לצפוניים) דיביזיות שריון. גם בדרום ישנו חיל מילואים משמעותי.